

Preek 28 februari 2021

Tweede zondag van de veertigdagentijd

Ieper, ds. Eleonora Hof

Klaagliederen 1:1-3; 4:1-10

Lieve gemeente van onze Heere Jezus Christus,

Ik denk dat jullie net de meest gruwelijke tekst uit de Bijbel gehoord hebben. Tijdens de voorbereiding van de kerkdienst mail ik altijd heen en weer met Nele, en zij reageerde op de keuze van de tekst met: “zware tekst hoor, moeders die hun eigen kinderen koken.” Ik mailde terug met: moet ik er misschien een iets mooiere tekst nog naast zetten. Maar zij zei: “de rauwe werkelijkheid moet niet altijd verbloemd worden.” En dat is precies dus wat we nu dus tijdens de kerkdienst ook niet willen doen. Want we willen stilstaan bij de rauwe werkelijkheid van honger en van dorst in deze wereld en in de tijd van de Bijbel.

Want honger maakt alle humaniteit stuk. Het is een duivelse kracht, een oerkracht die mensen aanzet tot overleving. In de tijd van de Bijbel kende men natuurlijk nog niet de wetenschappelijke onderzoeken over de verwoestende kracht van honger. Daar wil ik het straks met jullie over hebben. Want wij weten nu veel meer dan vroeger wat honger doet in een lichaam. Maar in de tijd van de Bijbel wisten ze wel letterlijk aan den lijve hoe zeer honger alles kapot kon maken.

En honger was natuurlijk altijd dichtbij, en nooit een dreiging uit een ver verleden of “iets voor andere mensen.” Denk bijvoorbeeld maar aan de hongersnood in Kanaän en in Egypte waar Jakob en zijn familie door werd getroffen. Net zoals nu waren er twee belangrijke en grote oorzaken van honger. Als eerste: - slechte oogsten. Door gebrek aan regen kon een hele oogst mislukken. En met minder mogelijkheden om voedsel op te slaan betekende een misoogst direct al honger. En de tweede is in deze wereld nog even actueel: oorlog. Een beproefde tactiek van de vijand was het belegeren van een stad en zorgen dat er geen eten meer binnen kon komen.

Het is die laatste oorzaak, oorlog en verwoesting, die we ook in Klaagliederen tegen komen. Klaagliederen is trauma-literatuur. Het zijn gedichten die geschreven zijn als respons op de verwoesting van Jeruzalem. Er is een hele wereld kapot gegaan. Met de grond gelijk gemaakt. Voor de duidelijkheid: dit is de verwoesting van 586 voor Christus door de Babyloniërs waarna de ballingschap volgde. We hebben afgelopen zomer en herfst veel aandacht besteed aan die ballingschap, bijvoorbeeld bij de hagepreek. Toen hadden we het over een boodschap van hoop voor de weggevoerden. Maar nu zitten we dus op het moment dat het trauma nog volop aan de orde komt en verwerkt moet worden. Klaagliederen bestaat uit vijf verschillende liederen. Op een heel poëtische manier verwerkt de dichter zijn trauma over wat er gebeurt is.

En dat trauma is heel enorm groot. Er staan dingen op zijn netvlies gebrand die hij nooit meer kan vergeten. Hij stelt Jeruzalem voor als een vrouw. Jeruzalem was een aanzienlijke, voorname vrouw. Maar nu zit ze eenzaam neer, ze is helemaal verlaten. De vorstin is slavin geworden. De wereld heeft geen kleur meer. Zelfs goud blinkt niet meer. Kinderen zwerven over straat. Straatschoffies zijn het geworden, zonder eten en drinken. Mensen zijn nog maar een schim van zichzelf. De verwoesting maakt geen onderscheid: zelfs de rijken hebben nu niet meer genoeg te eten. En dan, als de meest onvoorstelbare wanhoopsdaad: zelfs moeders eten hun eigen kinderen. Wat een ongelofelijke, barbaarse daad. Praktisch niet voor te stellen. Ik heb er eigenlijk geen woorden voor om dit te omschrijven. Ik kan er ook helemaal niets bij voorstellen hoe het is dat je écht op dat punt zou

komen. Dat de wanhoop zó enorm groot is dat er zelfs geen moederinstinct meer over is. Dat brute overlevingsdwang echt alles overschaduwet. Zelfs de liefde niet meer.

En het is precies daarom dat ik toch vandaag met jullie deze bizarre, afschuwwekkende tekst wil lezen. Want het laat dus zien dat honger en dorst ALLES kapot maken. En met ALLES bedoel ik dus ook echt alles. Want uiteindelijk leidt het tot pure wanhoop waarin niets meer heilig is. Zelfs niet de liefde tussen moeders en kinderen. Honger maakt dus alle menselijkheid kapot. Het maakt de banden tussen mensen definitief kapot. De relaties tussen mensen komen definitief onder spanning. Zo ver kan het gaan. En de Bijbel is niet blind voor deze donkere en duistere realiteit.

En recent wetenschappelijk onderzoek heeft ook meer licht laten schijnen op wat honger nu precies doet met een mens. In de eerste plaats blijkt dus dat honger niet zomaar iets tijdelijks is wat weer opgelost is als je weer genoeg te eten hebt. Dat zou wel logisch lijken: honger los je op door weer voldoende eten te hebben. Maar het menselijk lichaam en ook de menselijke geest, zit een stuk complexer in elkaar.

Er zijn drie belangrijke gevolgen van honger in de kindertijd:

- Kinderen die honger hadden als kind, hebben als volwassene nog steeds meer gezondheidsproblemen. Problemen die ze hebben zijn bijvoorbeeld astma, problemen met hun hart of problemen met de nieren.
- Maar kinderen met honger krijgen niet alleen maar gezondheidsproblemen, maar vaak ook mentale problemen. Want als je honger hebt en niet weet of je wel te eten krijgt, dan leef je continue in grote onzekerheid en grote stress. Als volwassene krijg je dus meer kans op een depressie of op chronische angst. Het gebrek aan voedsel en aan zekerheid kan uiteindelijk op lange termijn een post-traumatische stress stoornis (PTSS veroorzaken).
- En dan als laatste: als je honger hebt, heb je ook meer kans dat je intelligentie achter blijft. De hersenen hebben gewoon simpelweg niet voldoende energie gekregen om goed te ontwikkelen. Zo zie je bijvoorbeeld dat kinderen later meer moeite hebben om op de lange termijn te denken. En om bijvoorbeeld oorzaak en gevolg goed in te schatten.

Juist in de kindertijd wordt er een basis gelegd voor de rest van je leven. Als je als kind honger hebt, dan sta je de rest van je leven al op een achterstand. En die achterstand die kan soms al beginnen nog vóór de geboorte. In Nederland is er veel onderzoek gedaan naar de kinderen die geboren werden in of net ná de hongerwinter, dus in 1944 of 1945. Dat betekent dat hun moeder zwanger was maar niet genoeg voedingsstoffen binnen kon krijgen voor zichzelf en voor haar kindje. Met name in de eerste 12 weken van de zwangerschap is dat funest, omdat dan de organen worden aangelegd. Het blijkt nu dat deze kinderen uitgegroeid zijn tot minder gezonde volwassenen. Ze hebben meer kans op hart en vaatziekten, suikerziekte en depressie. Ook hebben ze nu vaker overgewicht. Dus nu, 75 jaar na datum, zijn zij nog steeds ongezonder. Ze nemen het hun hele leven mee.

Ik ben daarom blij dat de Bijbel honger zo serieus neemt als een probleem dat echt direct ingrijpen nodig heeft van iedereen die in de positie is om er wat aan te doen.

In Spreuken 25 horen we bijvoorbeeld: “Als je vijand honger heeft, geef hem dan te eten, als hij dorst heeft, geef hem dan te drinken.”

Honger en dorst is zó acuut. Daar moeten dus de scheidslijnen tussen vriend en vijand voor wijken. Het maakt niet uit dat je iemand haat, dat iemand jou haat, dat is in een noodsituatie gewoon niet relevant. Zoals ik al vertelde vorige week: de werken van barmhartigheid vragen om een reflex.

Heeft iemand honger: geef hem te eten. Heeft iemand dorst, geef haar te drinken. No questions asked. Geen: is het niet je eigen schuld? Heb je niet je geld verspild? Ben je het wel waard? Niets van dat alles. Geen *victim blaming*, dus de schuld geven aan het slachtoffer, in de Bijbel. Gewoon handelen als je in de positie bent om er iets aan te doen. En stel dat jij degene bent die honger hebt. Ook dat is niet denkbeeldig. De voedselbank in België heeft overuren gedraaid tijdens corona. Vorig jaar van februari tot mei was er maar liefst een stijging van 15 procent van mensen die moesten aankloppen bij de voedselbank. Daarom hebben we vandaag een extra collecte voor de voedselbank van Ieper. Want we willen niet alleen praten over de strijd tegen honger, we willen er ook echt wat tegen doen. Van harte dus bij u aanbevolen.

Zo is de strijd tegen honger dus een heel belangrijk onderdeel van de “werken van barmhartigheid.” Maar het is misschien toch iets te makkelijk om het alleen maar daar te laten. Want hoe goed bedoeld alle hulp toch is, een structurele oplossing is nog altijd het allerbeste. En dat is nog niet zo evident, om daaraan mee te helpen. Ik heb daar ook niet de antwoorden voor. Maar ik weet wel dat we ook de structurele dimensie niet uit het oog moeten verliezen.

Een goede benadering tegen honger is dus:

- Praktisch: kijken naar wat iemand nodig heeft en hoe de hulp op de beste plek kan komen
- Structureel: Langdurig zoeken naar oplossingen, niet alleen maar tijdelijk
- Geestelijk: Vanuit ons antwoord naar Jezus toe. Omdat we in iemand die honger heeft Jezus zelf zien.

Amen.